

Gent, Bijloke: ziekenzaal

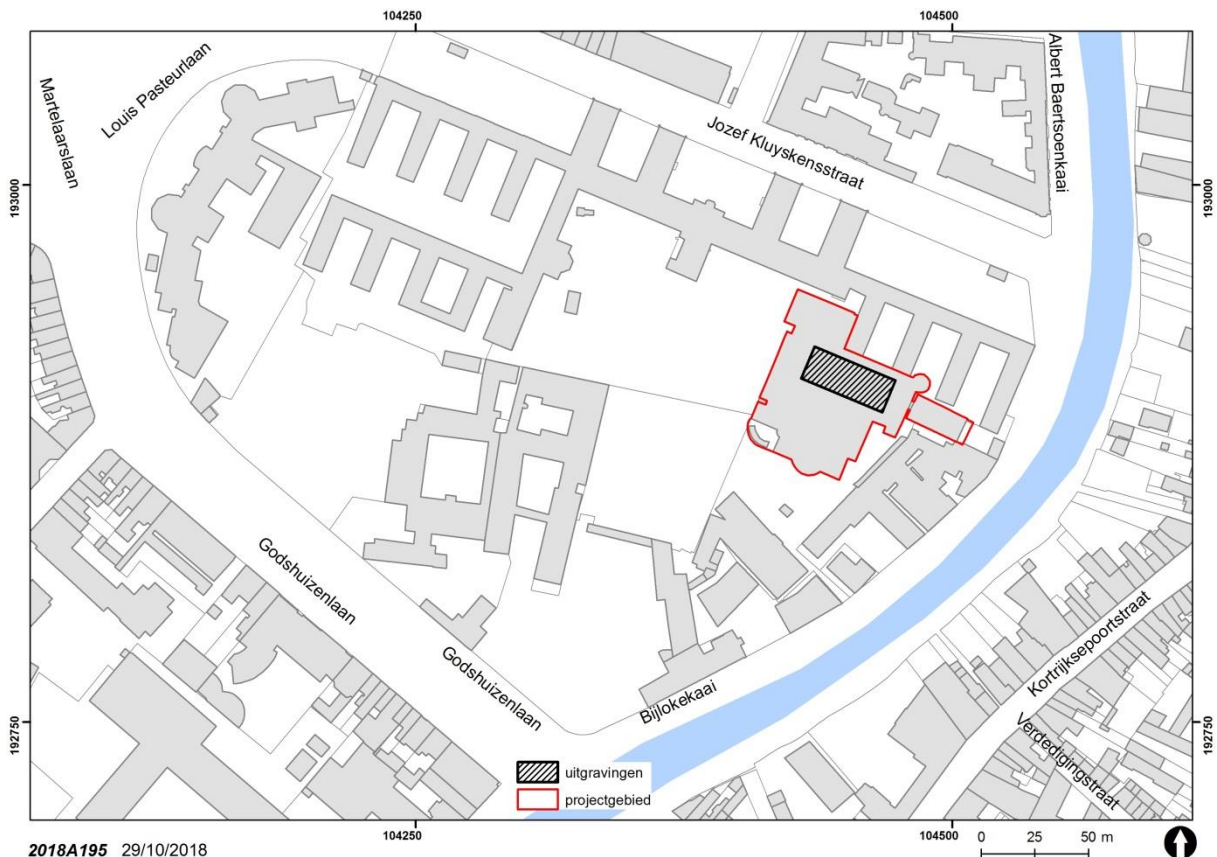

Deel 3: Programma van maatregelen

Het programma van maatregelen geeft een gemotiveerd advies over het wel of niet moeten nemen van maatregelen m.b.t. de omgang van archeologisch erfgoed binnen de geplande werken. Dit advies is gebaseerd op het verslag van resultaten van het vooronderzoek. Verder beschrijft het programma van maatregelen de aard van de te nemen maatregelen en de wijze van uitvoering.

3.1 Administratieve gegevens / technische fiche

Projectcode:	2018J257
Locatie:	Oost-Vlaanderen, Gent, Bijloke: ziekenzaal
Kadaster Afdeling Sectie Percelen:	Afdeling 6, Sectie F, nr. 637S
Kadasterplan:	Zie plan 1
Bounding Box:	(104398, 192943), (104481, 192943), (104368, 192874), (104481, 192874)
Erkende archeoloog:	Gunter Stoops OE/ERK/Archeoloog/2015/00013

Plan 1: Situering projectgebied op het hedendaags kadaster (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

3.2 Synthese

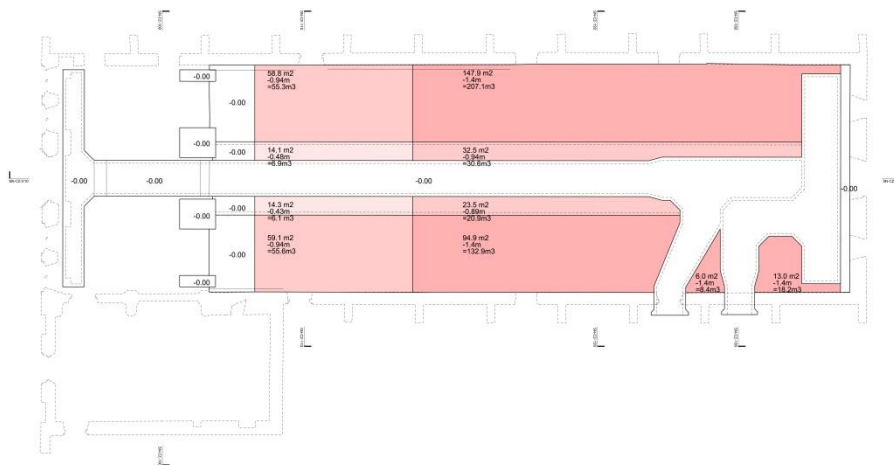
De unieke 13de eeuwse ziekenzaal van de Gentse Bijloke-site werd in de jaren 1990 reversibel tot concertzaal omgebouwd. De geschiedenis en het belang van de hele site worden uitvoerig gestaafd in het boekje; Marie Christine Laleman (red.), *Ontdek de Bijloke Gent. Geschiedenis, Architectuur, Cultuur*, Gent 2014.

Na meer dan twintig jaar wil men nu het concertgebouwen opwaarderen, weerom met de instelling ook de beleving van de middeleeuwse ziekenzaal te verbeteren en de ingrepen reversibel te houden.

Deze middeleeuwse ziekenzaal is een beschermd monument (17/10/1980) en ligt bovendien in de vastgestelde archeologische zone "Historische stadskern van Gent". Het perceel heeft een oppervlakte van 17320 m² en de ingrepen overschrijden de 100 m² (ca. 650 m²). Deze archeologienota zal aan de aanvraag voor een omgevingsvergunning toegevoegd worden.

De ingrepen in de bodem beperken zich tot de binnenruimte van de zaal. Deze zal, op het westelijke deel na, dieper uitgegraven worden dan het geval was in 1990-1993. Voor het verdiepen wordt een archeologisch plan van aanpak opgesteld.

De 13de-eeuwse ziekenzaal meet binnenwerks 55,10 bij 15,75 m.

DRDH ARCHITECTS
JULIAN HARRAP ARCHITECTS

PROJECT: MUZIEKCENTRUM DE BIJLOKE
TOEGANG STEEL UITGRAVINGEN
DATUM UITGAVE: 17 OKT 16
ALLE AFMETINGEN TER PLAATSE NA TE KIJKEN
NIET VERSCHALEN

CLIENT: MUZIEKCENTRUM DE BIJLOKE
NBI_BILOKE_016_016_016_016
SCHAALE: 1:200 @ A3

Plan 2: Ontwerp uitgraving Bijloke Concertzaal (DRDH Architects-Julian Harrap Architects)

3.3 Gemotiveerd advies en programma van maatregelen

3.3.1. Impactanalyse

Bij de herinrichting van de in de middeleeuwse ziekenzaal gehuisveste concertzaal zal men de binnenruimte grotendeels dieper uitgraven dan het geval was bij de werken in de jaren 1990. Het betreft ca. 650 m², waarvan een deel al door luchtkanalen en nutsleidingen vernietigd is.

Bij deze uitgraving zullen archeologische lagen die mogelijk nog nieuwe informatie over de geschiedenis van de plek bevatten vernietigd worden (zie 2.4.3.3 en 2.4.4)

3.3.2 Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor de herinrichting van de concertzaal in de middeleeuwse ziekenzaal op de Bijlokesite, Godshuizenlaan 2, gelegen **binnen** de archeologische zone historisch centrum Gent en waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 1000 m² of meer bedraagt en de ingreep in de bodem meer dan 100m², dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied maakt deel uit van een beschermd monument met een bouwgeschiedenis die teruggaat tot in het tweede kwart van de 13de eeuw. Het integreren van archeologisch onderzoek in de werken kan relevante informatie opleveren over de bouwgeschiedenis en mogelijk ook over de periode ervoor.

Gezien de gegevens verzameld in het bureau-onderzoek stelt Stadsarcheologie Gent een geïntegreerde opgraving voor met enkele specifieke doelen:

- Het verder naar beneden onderzoeken en vervolledigen van de in 1990 opgetekende lengte- en dwarsprofielen. Het documenteren van de lagenopbouw en samenhang met het gebouw (voor zover mogelijk) en indien aanwezig het vaststellen van oude loop/werkniveaus.

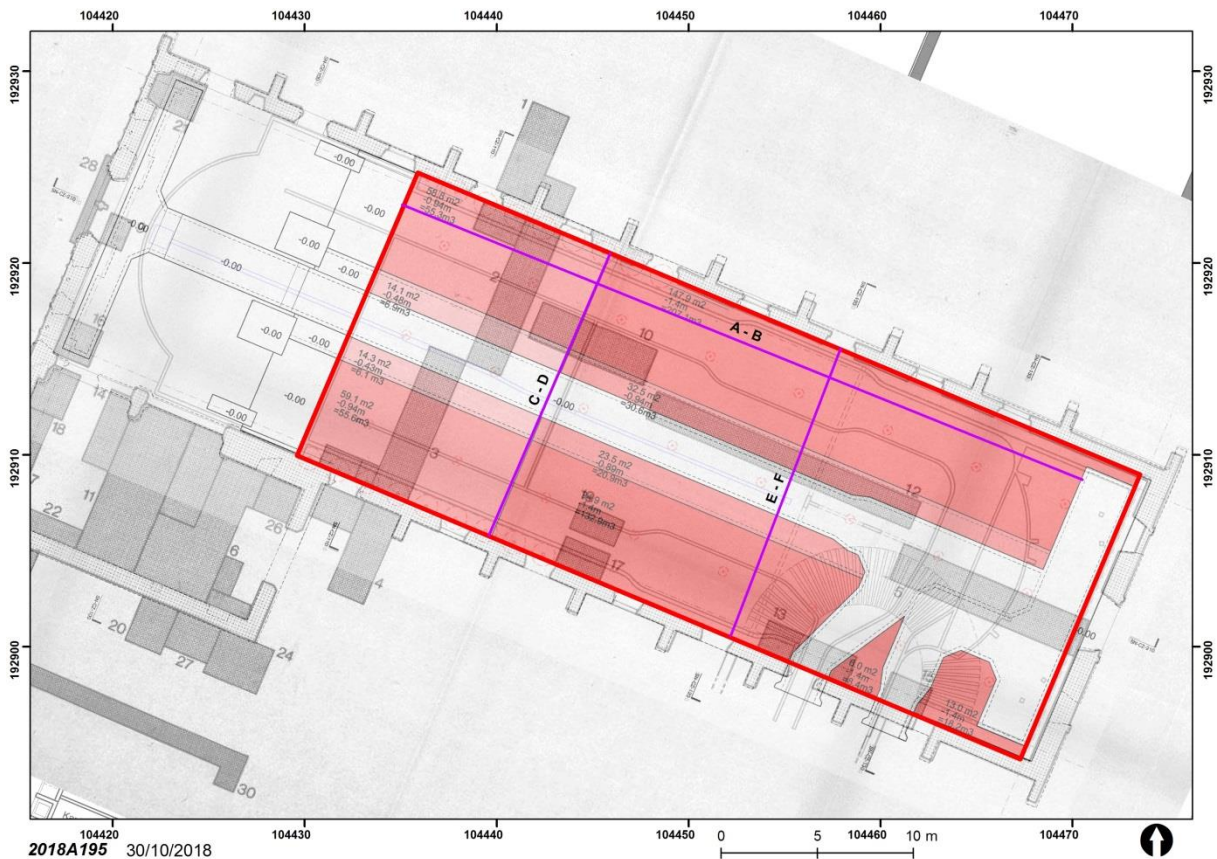
Na het plaatsen van de micropalen en voor het openbreken van de bestaande betonnen vloer zal de bemaling geplaatst worden, zodat er droog gewerkt kan worden.

-Indien het oude vroeg 13de-eeuwse looppniveau bereikt wordt nagaan of deze waterzieke gronden oudere sporen bewaarde en deze documenteren.

3.3.3 Programma van maatregelen

Na afweging van de hierboven vermelde onderzoeksmethodes, wordt een archeologisch onderzoek in de vorm van een opgraving voorgesteld met specifieke vraagstelling (op basis van de resultaten van archeologische waarnemingen in het verleden).

Na het verwijderen van de huidige zaalinrichting zal het middendeel van de langsmuren met micropalen ondervangen worden en zullen ook de micropalen ter verankering van de vloer gerealiseerd worden. Hierna wordt er bemaling voorzien. Dan dient de betonvloer over de te verdiepen oppervlakte weggebroken te worden, en dit zonder de onderliggende lagen te verstoren. De bestaande doorgangen bepalen meteen ook de maximale grootte van eventuele graafmachines. Deze werken dienen vooraf aan het archeologisch onderzoek gebeurd te zijn.

Plan 3: Samengesteld plan met weergegeven de opgravingsvlakken uit 1990, de huidige verstoringen voor luchtcirculatie/klimatisatie (wit) en de boren micropalen, met aanduiding van drie te documenteren profielen (Stadsarcheologie Gent, De Zwarte Doos)

Uit onderzoek in het verleden blijkt de binnenruimte al in de bouwperiode opgehoogd te zijn. De centrale as en het oostelijke deel zijn sterk verstoord door betonnen kokers (wit op plan 3). Er wordt van oost naar west afgegraven onder archeologische begeleiding. Hierbij wordt het profiel AB archeologisch onderzocht en gedocumenteerd. Mochten er bij het afgraven oudere werk/loopniveaus zichtbaar worden met bijhorende sporen worden er ook grondplannen gemaakt. Eens de ongestoorde moederbodem bereikt (binnen de uit te graven diepte) stopt de archeologische waarneming. Wijkend naar het weste worden ook de profielen EF en CD archeologisch gedocumenteerd. Indien mogelijk worden de lagen gelinkt aan de bouwgeschiedenis van de ziekenzaal.

3.3.3.1 Randvoorwaarden

Het archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd in goede terreinomstandigheden. Dit betekent o.m. dat:

- de erkend archeoloog een voorstel doet om de veldstrategie aan te passen indien de terreinomstandigheden dit vereisen.
- bij een langdurige opschorting (>1 maand) door de erkend archeoloog maatregelen moeten voorgesteld worden om de degradatie van alle aanwezige sporen tegen te gaan.
- de opgravingszone visueel en/of fysiek afgescheiden is van andere zones waar werken uitgevoerd worden.
- de erkend archeoloog een duidelijk zicht heeft op eventueel aanwezige leidingen.
- de werf ingericht is conform de vigerende wetgevingen inzake arbeid, bodemverzet en veiligheid.

- er duidelijke afspraken zijn tussen de erkend archeoloog en zijn/haar opdrachtgever over:
 - wie de kraan levert;
 - de stockage en afvoer van de grond;
 - wie de bemaling voorziet in geval van wateroverlast;
 - het terug dichten van de putten en herstel terrein;
 - communicatie met de pers.

3.3.3.2 Wetenschappelijke doelstellingen

De wetenschappelijke doelstellingen beslaan de uit te graven zone binnen de middeleeuwse ziekenzaal.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat over de ziekenzaal en ruimer de bouwgeschiedenis van de hele site al veel geweten is. Over de voorafgaande periodes weten we niets.

Het doel van de onderzoeken is dan ook enerzijds de bouwgeschiedenis te verfijnen en anderzijds mogelijke aanwijzingen te vinden over menselijke activiteit voor de 13de eeuw. En dit o.a. door het strategisch plaatsen van profielen tussen de bestaande verstoringen.

Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

Vraagstellingen bouwgeschiedenis:

- Kan het loopniveau ten tijde van de aanvang van de bouw van de ziekenzaal geduid worden?
- Wat is het verband tussen de ophogingen en die bouwgeschiedenis, zijn er fases te herkennen?
- Bevatten de lagen/ophogingen materiaal dat een fijne datering mogelijk maakt?

Vraagstellingen periode voor de 13de eeuw:

- Zijn er oude loopniveaus aanwezig?
- Zijn er sporen van menselijke activiteit uit voorafgaande periodes en uit welk tijdperk specifiek?
- Kunnen er aan die eventuele sporen specifieke activiteiten gelinkt worden?
- Getuigen die eventuele sporen van landinrichting?
- Is er bijkomende informatie over de bodemkundige opbouw van het plangebied?

3.3.3.3 Opgravingsstrategie, -methode en -technieken

De afbakening van de zone die archeologisch opgegraven dient te worden bevindt zich binnen de rode rechthoek op plan 3. Er zijn wel reeds delen verstoord door de bestaande betonnen kanalen. Voor de uitgraving in lagen onder archeologische begeleiding dient een graafmachine met platte bak ingezet, de grootte wordt bepaald door de toegangen.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dient te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

Het is noodzakelijk dat de bestaande betonvloer vooraf verwijderd wordt zonder dat er schade wordt toegebracht aan het onderliggend archeologisch erfgoed. De bemaling wordt tijdig voor de start van het

archeologisch onderzoek geplaatst. Deze handelingen en ook de afvoer van de aarde maken geen deel uit van het archeologisch onderzoek.

Veiligheid van personen en het monument worden in acht genomen.

3.3.3.4 Criteria behalen onderzoeksdoel

Indien bij het onderzoek antwoorden geformuleerd kunnen worden die de gekende bouwgeschiedenis van de ziekenzaal kunnen bevestigen, verfijnen of een nieuwe dimensie geven of indien er duidelijkheid is over al dan niet aanwezigheid van menselijke sporen van voor de bouw, lijken de verhoopte onderzoeksvragen beantwoord.

3.3.3.5 Criteria voor uitstel onderzoekshandelingen

Wanneer de situatie zich voordoet dat er een gezondheids- of veiligheidsrisico optreedt, zullen de onderzoekshandelingen niet worden uitgevoerd.

Sporen die zich dieper bevinden dan de diepte van de geplande verstoringen, blijven in situ behouden. Deze worden afgedekt en beschermd tegen degradatie. Het verdere grondverzet wordt vervolgens gedaan onder werfbegeleiding waarbij alle sporen die alsnog bedreigd worden, integraal worden geregistreerd en verzameld alsof het een archeologisch onderzoek betrof.

3.3.3.6 Timing

De duur van het onderzoek is afhankelijk van de technische mogelijkheden, de beschikbare graafmachine en de snelheid van de grondafvoer en ook van de aard van de sporen, hun diepte, omvang en fasering.

3.3.3.7 Kostenraming

Zie privacyfiche

3.3.3.8 Actoren

Het archeologisch onderzoek, de opgraving, wordt geleid door een erkend archeoloog die tevens de veldwerkleider kan zijn. De veldwerkleider dient houder te zijn van een diploma zoals omschreven in het archeologiebesluit (artikel 12, 1°) en heeft minimaal ervaring met drie archeologische onderzoeken op in stedelijk milieu, waarvan twee als leidinggevende (aangetoond via CV). Hij/zij wordt bijgestaan door een assistent-archeoloog eveneens in het bezit van een diploma zoals omschreven in het archeologiebesluit (artikel 12, 1°) en met minimale ervaring van twee archeologische (voor)onderzoeken in stedelijk milieu (aangetoond via CV). Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met stadskernonderzoek. De bijdrage van andere specialisten wordt gevraagd wanneer de situatie dit noodzakelijk acht. Een aardkundige of een assistent-aardkundige is op het terrein aanwezig. Staalnames worden gecoördineerd door een natuurwetenschapper.

Assessment, verwerking, conservering en rapportage:

Het assessment en de verwerking van het vondstenmateriaal gebeurt door een archeoloog/materiaaldeskundige met kennis van zaken in eerste instantie met betrekking tot het "lezen" van het aardewerk, aangevuld met andere vondstcategorieën. Dit kan door de erkende archeoloog, de veldwerkleider of assistent-archeoloog gebeuren al dan niet bijgestaan door derden. De conservator onderwerpt het vondstenmateriaal aan een analyse betreffende hun conservatie, hun bedreigende

degradatie en ontwerpt een plan van aanpak om deze vondsten te conserveren. Er is voortdurende interactie tussen de verschillende rollen om aldus tot de meest optimale behandeling van het archeologisch ensemble te komen. De natuurwetenschapper staat in voor de uitwerking van de staalnames. De verwerking en rapportage van het volledige archeologische ensemble gebeurt minimaal door de desbetreffende veldwerkleider/erkend archeoloog en de archeoloog-assistent. Deze laten zich omringen door diverse specialisten als de aard van het onderzoek of het vondstenmateriaal dit noodzakelijk maken.

3.3.3.9 Risicofactoren

De belangrijkste risicofactoren zijn enerzijds de fysieke veiligheid tijdens het opgraven van de zones. Hier gaat het om de technische bedreigingen door het gehanteerde materiaal (groot en klein), alsook de fysieke bedreigingen die kunnen optreden bij diepe kuilen, inkalvingen,... Een risico-analyse opgemaakt met de aannemer en een veiligheidscoördinator proberen dergelijke dreigingen uit te sluiten door alternatieven en veiligheidsmaatregelen op te stellen.

Anderzijds kunnen ook de archeologische sporen bedreigd worden, dit in grote mate door de ligging en gebrek aan sociale controle wanneer er niet gewerkt wordt. Op dat vlak zal er voor gezorgd worden dat het een afgesloten werf is door middel van afgesloten verankerde herashekken. Tevens zullen steeds belangrijke sporen afgedekt en onttrokken aan het oog worden, of afgewerkt op de dag zelf zodat ze geen slachtoffer kunnen worden van nachtelijk vandalisme. Hierbij wordt ook het weer gemonitord en eventuele maatregelen genomen.

3.3.3.10 Archeologisch ensemble

Het volledige archeologische ensemble zal worden bewaard in het erkend depot van De Zwarte Doos, Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge.

3.3.3.11 Rapport

Na de opgraving wordt door de erkende archeoloog een rapport opgemaakt en voorgelegd aan het agentschap Onroerend Erfgoed.